

mi na otázku o jeho žácích odpověděl „Jde především o příslušníky etnických menšin, takže je nasměrujeme k ošetřovatelským profesím.“ Některým skupinám, jako anglickým a skotským cikánům a travelleurům, byl britskou vládou přiznán (i díky výzkumům Okelyové) jistý etnický status, zatímco dříve byli pouze stigmatizováni. To ovšem neznamená, že by jejich životní styl či sebedefinice získaly nějakou legitimitu nebo byly vyjednány s jinými skupinami; zůstává jim pouze *spoiled identity*. Na druhou stranu můžeme být svědky toho, jak jsou migranti a uprchlíci kriminalizováni a jak hranice vytvořené pro jejich vyloučení nabývají nejen symbolické, ale i fyzické podoby – zásahy pořádkových sil, zdi, ostnaté dráty, tábory/věznice.

Recenzovaná publikace je stimulující a přichází v pravý čas. Co se stalo s koncepty hranice a etnické skupiny, jež zkoumal Barth a jeho kolegové v EGB, dnes často automaticky citovaní v mnoha článcích o migraci, uprchlících, rasismu či občanské příslušnosti? Velice pronikavá a aktuální je studie Ulfa Hannerze, zabývající se vzrůstajícím významem představy „soulu“ v Americe šedesátých let. „Bílé“ polské a italské skupiny začaly zlepšovat svůj životní standard, často s odvoláním k „etnicitě“ – stejnou možností ale nedostaly afroamerické skupiny, kategorizované na základě konceptu *powerful outsider* a představami o „rase“. Hannerz závěrem říká, že „rasa“ (lidový koncept dekonstruovaný antropology) a „etnicita“ se nacházejí ve vzájemně komplikovaném vztahu, a nepředstavují nutně *competing alternatives*“ (s. 46).

Na závěr zůstává několik otázek. Proč v tomto zhodnocení EGB „padesát let po“ stále chybí ženy, nejenom jako sociální

aktérky, ale i jako badatelky (tři z patnácti autorů)? Mimoto, možná s výjimkou článku Michaela Herzfelda, se kniha velmi málo dotýká 73 milionů uprchlíků ve světě. Kniha má evropské srdce a zdá se, že se pokouší vyhnout některým otázkám, které si od konce minulého století klade zbytek světa.

Vanessa Maher

mahervanessa9@gmail.com

(z italského přeložil Leonard Zucconi)

**Jindřich Marek, Ivo Pejčoch,
Jiří Plachý, Tomáš Jakl:
*Padli na barikádách. Padlí
a zemřelí ve dnech Pražského
povstání 5.–9. května 1945***

Vojenský historický ústav, Praha
2022, 479 s.

V rámci domácí militární historiografie probíhá již řadu let svérázné potýkání a vzájemné vymezování, které se dotýká problému a nároku zmiňovaného již na prvních stránkách recenzované publikace, to jest tradičního pozitivistického přesvědčení o možnosti „objektivního hodnocení“ dějinných událostí (v tomto případě Pražského povstání) versus přístupu k pramenům spíše z hlediska reflexe jejich sociální a kulturní konstruovanosti (základní rozlišení je obsaženo již v Lucie Storchové a kol.: *Koncepty a dějiny*, Praha 2014). Texty společně se různou formou spíše na přístup první, někdy také označovaný za přístup deskriptivně narativní (stojící vůči druhému, označovanému za analyticky problémový), jsou také někdy nálepkovány jako konzervativní, mimo jiné

z toho důvodu, že jako recenzovaný text operují například s nepříliš reflektovanými kategoriemi „národních dějin“ a jejich „významných kapitol“, kterým je spíše implicitně přisuzován *de facto* význam symbolického centra. Recenzovaná publikace představuje v duchu prvního způsobu přemýšlení o dějinách nesmírně pečlivě pozitivisticky připravený prosopografický soupis padlých obránců Prahy během Pražského povstání v květnu 1945. Obsahuje však také úvodní kapitolu nazvanou *Pražské povstání a jeho padlí*, která se snaží předložit určité základní interpretace dobového kontextu.

V této kapitole i zbytku publikace se v duchu přijatého paradigmatu objevuje řada výkladových postupů a narativních figur stereotypní povahy, dotýkajících se významných výzkumných problémů. Například se jedná již o samotné částečné *top-down* členění hlavního seznamu podle postavení povstaleckých bojovníků ve staré předválečné vojenské hierarchii, které respektuje klasický konzervativní přístup strukturovat zpracování militárních dějin spíše z hlediska elitních aktérů (s. 7). Z hlediska *new military history* či kulturních dějin války (v poli akademických militárních dějin dnes právem zcela dominantních teoretických modulací) by se nabízelo například členit seznamy aktersky podle způsobů vedení boje a interpretativně zohlednit například to, co publikace jen konstatuje, tedy, že podstatná část tíhy bojů na barikádách spočinula na tisících vojensky necvičených mladých lidí. Zkoumání jejich „odhodlání“ ve smyslu nejrůznějších militárně-mechanických způsobů, jak se vyrovnat se situací boje proti kvalifikovaným ozbrojeným silám, by publikaci nesporně obohatilo.

Další souvislostí, kterou je nutno zmínit, je tvrzení, že (nesporně) „brutální nacistické zločiny na civilních obyvatelích, zajatých povstalcích a parlamentářích“ po vítězství povstání vyvolaly „na české straně akty odvety proti všemu německému“ (s. 7). Příznačné je, že tyto „akty odvety“ nejsou uvozeny žádným podobným hodnotovým adjektivem, navzdory tomu, co je již dostatečně známo o rozsáhlé a neméně „brutální“ vlně mimosoudních poprav, mučení a jiného nelidského zacházení například vůči zajatcům z řad nacistických ozbrojených sil, která se vzedmula v květnu 1945, a to nejen v Praze. Bohatý pramenný materiál přitom máme k dispozici například v případě estonských vojáků 20. granátnické divize zbraní SS – estonské č. 1 (přesněji vojáků náležejících k 45. pluku této divize pod velením Paula Maitly), kteří se na mnoha místech středních Čech vzdali v květnu 1945. Vzpomínky desítek přeživších metaforicky situaci označují jako „české peklo“ (*Tšehhi põrgu*) a v domácí militární historiografii jsou dodnes spíše jen naznačeny v jediném unikátním textu (Michal Plavec & Reigo Rosenthal: „Nymburská poprava. Pokus o rekonstrukci jedné historické události,“ *Historie a vojenství* 55, 2006, 3; dále srov. Jacek Cielecki: *Nadzieja wdeptana w błoto II.*, Wrocław 2015; Karl Gailit: *Eesti sõdur sõjatules*, Tallinn 1995; Ene Kõresaar, ed.: *Soldiers of Memory*, Amsterdam – New York 2011).

Stereotypně působí také například zmínky o etnicky „německých“, nikoli nacistických válečných zločinech (s. 15). Analýza této problematiky by si rozhodně zasloužila být stručné kontextuální zarámování do textů zabývajících se akty kolektivního násilí nejhruššího

druhu ze strany vítězů, které se odehrály v květnových dnech a následně během „divokého odsunu“ v létě roku 1945, kde by bylo vhodné například vzpomenout alespoň zásadní příspěvky v podobě textů historika Tomáše Staňka. Dalším nereflexovaným stereotypem je vyjádření přesvědčení o dějinné predestinaci malého národa, který se znovu stal „pouhou figurkou na velmocenské šachovnici“ (s. 8), ve smyslu diskusí o finálních válečných dnech a otázkách spojených s možností spojeneckého (amerického) postupu na pomoc povstalecké Praze.

Publikace tak má evidentní silné i slabší stránky. Na jednu stranu představuje

bezesporu faktograficky mimořádně kvalitně připravený prosopografický katalog, pečlivou prací s prameny rozhodně překonávající starší publikace, který může významně posloužit dalším historikům pro jejich výzkumy. Na druhou stranu je evidentní, že práce mohla být doprovázena ambicióznější úvodní interpretační studií, která by zpracovávané téma základním způsobem uvedla do relevantního mezinárodního kontextu soudobých militárněhistorických výzkumů a místy nevedla svůj výklad na základě tradovaných stereotypů.

Petr Wohlmuth

Petr.Wohlmuth@fhs.cuni.cz